

SANASTO RY, SANASTO RF
Annankatu 29 A, 7. krs
00100 Helsinki
Puh. (09) 5629 3300
info@sanasto.fi

LAUSUNTO

11.2.2013

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ
PL 29
00023 Valtioneuvosto

ASIA: Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi tekijänoikeuslain muuttamisesta ja laiksi orpoteosten käyttämisestä

Sanasto ry kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi tekijänoikeuslain muuttamisesta ja laiksi orpoteosten käyttämisestä. Sanasto ry on valtakunnallinen kirjailijoiden ja kääntäjien tekijänoikeuksia hallinnoiva tekijänoikeusjärjestö. Sanasto valvoo, yhdessä jäsenjärjestöjensä kanssa, kirjallisuuden alan tekijöiden oikeuksia ja etuja. Sanaston jäsenjärjestöjä ovat Suomen Kirjailijaliitto ry, Suomen tietokirjailijat ry, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry ja Finlands svenska författareförening rf.

Sanasto haluaa kiinnittää huomiota seuraaviin hallituksen esitysluonnoksessa esille tuotuihin asiakohtiin:

- Orpoteosdirektiivin (2012/28/EU) implementointi
- Lähettäjärytysten ja lehtikustantajien arkistojen käyttöä koskeva sopimuslisenssisäännös
- Sopimuslisenssikonstruktion muuttaminen (TekijäL 26§)
- Lainauskorvaussäännöksen täsmentäminen

Orpoteosdirektiivin implementointi ja uusi laki orpoteosten käyttämisestä

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan orpoteoksena pidettäisiin direktiivin (2012/28/EU) mukaisesti teosta, jonka *"tekijää tai kaikkia tekijöitä ei tunneta tai heidän olinpaikkaansa ei tiedetä, eikä näitä tietoja saada selville oikeuksien selvityksessä"*. Lakiehdotuksessa ei selvitetä tarkemmin, millaisia keinoja selvityksessä tulee käyttää. Oikeuksien selvittämisessä käytettävistä tietolähteistä tullaan säätämään tarkemmin opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella.

Kirjallisuuden alalla on sovellettava oikeuksien selvittämisessä alalla yhteisesti hyväksytyjä käytäntöjä. Tekijän olinpaikan selvittämiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota ja huolehtia, ettei tätä perustetta käytetä väärin. Lisäksi asetusta valmisteltaessa ministeriön on kuultava tarkasti alan järjestöjä ja määritettävä yhteistyössä näiden kanssa oikeuksien selvittämiseen käytettävät tietolähteet. Kaupallisesti kustannettua kirjallista teosta ei helposti katsottane orvoksi, sillä tekijä usein tunnetaan ja hänet voidaan tavoittaa kustantajan kautta. Jos kirjallisella teoksella on yhä toimiva kustantaja, ei teos voi olla orpo.

Oikeuksien selvittämisen lisäksi orpojen teosten käyttö tulisi rekisteröidä, jotta korvausvelvolliset tahot olisivat tiedossa tilanteessa, jossa tekijä on oikeutettu esittämään käytöstä vaatimuksia. Orpoteosdirektiivin 3 artiklan 5b-kohdassa tuodaan selvästi esille organisaatioiden velvollisuus pitää kirjaa siitä, kuinka orpoteoksia käytetään. Velvollisuuden tulisi tekijän korvausoikeuden toteutumisen varmistamiseksi sisältää ainakin tiedot orvoiksi katsotuista teoksista, käyttöyhteyksistä ja -tavoista sekä käytön volyymeista. Kaikki nämä tiedot ovat välttämättömiä kohtuullisen korvauksen määrittämisessä. Luonnoksesta hallituksen esitykseksi nämä seikat eivät tule riittävällä tavalla esiin ja valmisteltavan lain 6 §:n sisältöä tulisi näiltä osin tarkentaa.

Tekijän selvittyä ja orpoteosstatuksen päätyttyä tekijällä on lakiesityksen mukaan oikeus kohtuulliseen korvaukseen teoksensa orpoteoslain mukaisesta käyttämisestä. Tämä on erityisen tärkeää, sillä tekijällä, jota ei tavoiteta, ei ole mahdollisuutta estää orvoksi katsotun teoksensa käyttöä. Hallituksen esityksessä voitaisiin erityisesti mainita tekijän oikeus korvaukseen myös teoksen käyttämisestä aiheutuneesta kärsimyksestä tekijänoikeuslain 57 § 3 momentin mukaisesti. Eri taiteenmuotojen yhteydessä voi esimerkiksi olla tilanne, että tekijä ei nimenomaisesti halua teostaan enää saatettavaksi yleisön saataviin. Teoksen joutuminen jollain uuteen lakiin kirjattavalla perusteella orpoteosten listalle ja levitykseen saattaa aiheuttaa teoksen tekijälle henkistä kärsimystä.

Lakiehdotuksen mukaan laitos voi periä orpoteosten käyttämisestä maksun. Tällöin tulee kuitenkin huolehtia, että maksuja käytetään lakiehdotuksen 5 §:n mukaisesti kulujen kattamiseen. Orpoteoksia ei voi lain mukaan käyttää kaupallisiin tarkoituksiin tai kattamaan laitoksen muita kuluja.

Lähetäjäyritysten ja lehtikustantajien arkistojen käyttöä koskeva sopimuslisenssi

Sanasto pitää ehdotettua uutta sopimuslisenssisäännöstä kannatettavana. Sopimuslisenssikonstruktio on alueelle toimiva ratkaisu, sillä se mahdollistaa teosten käyttäjäyritysten tarkoituksenmukaisen toiminnan arkistomateriaalien käytössä turvaten samalla alkuperäisille tekijöille oikeudenhaltijoina riittävän neuvotteluaseman käytöstä ja sen ehdoista.

Hallituksen esitysluonnoksen mukaisesti on erittäin tärkeää, että ohjelmia ja lehtiä voidaan uuden sääntelyn nojalla käyttää ainoastaan kokonaisuuksina. Sopimuslisenssin mukaisen käytön ei tule kohdistua yksittäisiin teoksiin tai niistä luotuihin uusiin yhdistelmiin. On hyvä, että tästäkin voidaan sopia kunkin alan sisällä osapuolten välisissä neuvotteluissa.

Tekijänoikeuslain 26 §:n muuttaminen

Sanasto pitää sopimuslisenssijärjestelmän perussäännöksen täsmentämistä lähtökohtaisesti hyvänä ajatuksena. Ehdotusta säännöksen muuttamisesta tulisi kuitenkin tarkentaa. Ehdotetussa muodossa *"hyväksyttyä järjestöä pidetään oikeutettuna edustamaan kaikkia tämän alan teosten tekijöitä"*.

Sanaston näkemyksen mukaan järjestö edustaa ainoastaan sille valtakirjan antaneita tekijöitä ja heidän oikeudenomistajiaan. Sopimuslisenssivaikutus ei luo järjestölle oikeutta edustaa, vaan se antaa luvan saaneelle oikeuden käyttää *"kaikkia tämän alan teoksia"*.

Tekijänoikeuslain 19 §:n lainauskorvaussäännöksen täsmentäminen

On erittäin hienoa, että ministeriö täsmentää tekijänoikeuslain sanamuotoa vastaamaan lainsäätäjän alkuperäistä tarkoitusta. Asiassa vallinnut voimassaolevaan lakiin ja sen esitöihin liittyvä tulkinnanvarainen tilanne on ollut epätoivottava kaikkien osapuolten kannalta.

Hallituksen esityksessä todetaan, että yksittäisten siirronsaajien oikeusasema lakkaa lainmuutoksen myötä. Vaikka takautuvaa vaikutusta jo maksettuihin lainauskorvauksiin ei esityksellä liene tarkoitus luoda, voitaisiin oikeusaseman lakkaamisen ajallinen ulottuvuus todeta selkeämmin. Täsmällisempi ilmaisu tekisi tekijänoikeuden eri luovutuksensaajatahojen oikeusaseman yksiselitteiseksi suhteessa lainauskorvaukseen.

Sanasto on pettynyt, että hallituksen esityksessä ei ole poistettu TekijäL19 §:n sisältämää opetus- ja tutkimuskirjastoja koskevaa poikkeusta, joka sulkee kyseiset kirjastot lainauskorvausoikeuden ulkopuolelle. Tekijöiden yhdenvertainen kohtelu ei nykyisin toteudu eri teoslajien tekijöiden kohdalla. Yhdenvertaista kohtelua käytetään kuitenkin muualla hallituksen esitysluonnoksessa yhtenä perusteena lehtikustantajia koskevan sopimuslisenssin tarpeelle. Yhdenvertainen kohtelu tulisi turvata myös opetus- ja tutkimuskirjallisuuden tekijöiden osalta.

Opetus- ja tutkimuskirjastoista lainataan yleisölle vuosittain runsaasti kirjallisia teoksia, noin 20 miljoonaa kertaa. Teokset poikkeavat selkeästi niistä, joita lainataan korvausoikeuden piirissä olevista yleisistä kirjastoista, joten opetus- ja tutkimuskirjastoista lainattujen teosten tekijät jäävät usein kokonaan ilman lainauskorvausta. Nämä kirjastot palvelevat oman kehysorganisaationsa lisäksi yhteiskuntaa myös laajemmin. Sanaston mielestä opetus- ja tutkimuskirjastot tulisi poistaa lainauskorvausoikeuden poikkeuksen piiristä jo tämän hallituksen esityksen yhteydessä.

Helsingissä 11. päivänä helmikuuta 2013

Sanasto ry

Virpi Hämeen-Anttila
Puheenjohtaja

Anne Salomaa
Toiminnanjohtaja